

## บทที่ 1

### บทนำ

#### ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย

การศึกษาเป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพและเป็นรากฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เมื่อเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป การศึกษาจึงจำเป็นต้องทบทวนบทบาทกำหนดทิศทางและกิจกรรมที่จะดำเนินการเพื่อเตรียมพัฒนาประชากรของประเทศให้สามารถนำการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ทั้งนี้เพื่อให้การศึกษากลายเป็นกระบวนการที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทยให้เป็นไปตามแนวทางที่พึงประสงค์เหมาะสมตามกาลเวลาและบริบทของสังคมไทย โดยนัยนี้ความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาจึงเน้นพัฒนาบุคคลใน 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญา ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความสมดุลและกลมกลืนกัน โดยใช้หลักสูตรเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา

หลักสูตรถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุดและเป็นหัวใจของการศึกษา โดยเฉพาะหลักสูตรในระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทย ได้มีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับกาลสมัย หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ที่ใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน มีจุดเน้นอยู่ 3 ประการ คือ 1) จัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการ 2) ส่งเสริมให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตร 3) เป็นการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อผู้เรียน ส่วนในด้านส่งเสริมให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรนั้น หลักสูตรได้เปิดโอกาสให้ท้องถิ่น คือ โรงเรียน กลุ่มโรงเรียน อำเภอ จังหวัด เขตการศึกษา กรมเจ้าสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถดำเนินการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ และสังคมของท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อเอื้อประโยชน์ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงของตนเอง ของท้องถิ่นด้านต่าง ๆ ตลอดจนสามารถพัฒนาตนเอง พัฒนาอาชีพ พัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของตนเอง ครอบครัวและท้องถิ่นได้ (กรมวิชาการ, 2532, หน้า 3) โดยมีหลักสำคัญ 3 ประการคือ

1. เนื้อหาสาระอันเป็นเรื่องราวของท้องถิ่นให้นักเรียนได้เรียนควรเจาะลึกและมากพอที่จะช่วยให้มีความรู้ความเข้าใจ จนสามารถแก้ปัญหาและพัฒนาความเป็นอยู่ สุขภาพ เศรษฐกิจ สังคมของตนเองและท้องถิ่นให้ดีขึ้นได้ ซึ่งช่วยให้มีความรักถิ่นไม่คิดอพยพหลบหนีไปจากบ้านเดิม

2. กระบวนการเรียนการสอน เปิดโอกาสให้นักเรียนออกไปรู้จักจริงในท้องถิ่น เพื่อให้มีประสบการณ์ตรง ได้พบเห็น ได้สัมผัส ได้กระทำจริง และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น

3. กระบวนการเรียนการสอน มุ่งใช้ทรัพยากรท้องถิ่นมาช่วยอย่างใกล้ชิด อาทิ ทรัพยากรธรรมชาติ (ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้) ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น (โรงงาน สถานประกอบการ) ทรัพยากรมนุษย์ (วิทยากร ผู้ประกอบอาชีพต่าง ๆ) ตลอดจนกิจกรรม โครงการตามแผนพัฒนาท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2537, หน้า 49)

กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพเป็นกลุ่มประสบการณ์หนึ่งในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ที่ได้จากการปรับปรุงให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น โดยการปรับโครงสร้างเนื้อหาให้มีความลึกซึ้งมากขึ้น เพื่อให้ท้องถิ่นได้มีโอกาสมากขึ้น ในการพัฒนารายละเอียดและจัดทำหลักสูตรให้เหมาะสมกับความต้องการของท้องถิ่น ทั้งนี้ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต้องมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีนิสัยรักงาน เห็นประโยชน์ในการทำงาน ทำงานเป็น และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ อันนำไปสู่การดำรงชีวิตที่ดีได้ พึ่งตนเองได้ และเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ (กรมวิชาการ, 2532, หน้า 89) จากรายงานการนิเทศติดตามผลของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พบว่า สภาพการจัดการเรียนการสอนกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพในปัจจุบัน ไม่ค่อยมีการนำเอา ภูมิปัญญาในท้องถิ่นมาจัดเข้าสู่กระบวนการเรียนการสอน หรือถ้านำมาจัดเข้าสู่กระบวนการเรียนการสอนก็พบว่ามีปัญหาและอุปสรรคคือ ปัญหาในด้านปราชญ์ท้องถิ่น ซึ่งอาจติดภาระหน้าที่ การงานประจำ สุขภาพไม่ดี มีความรู้ในเรื่องกระบวนการถ่ายทอดความรู้สู่ผู้เรียนไม่เพียงพอ ปัญหาจากทางโรงเรียน คือ นโยบายการจัดการศึกษาของโรงเรียน ส่วนมากโรงเรียนจะเน้น ผลสัมฤทธิ์ทางด้านพุทธิพิสัยมากกว่าจิตพิสัย และทักษะพิสัย ปัญหาในด้านสื่อการเรียนการสอน ไม่เหมาะสม มีสื่อน้อยไม่เพียงพอ ครูไม่มีความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรและอาชีพท้องถิ่น ที่นำมาจัดการเรียนการสอนอย่างเพียงพอ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2540, หน้า 6) ซึ่งปัญหาเหล่านี้สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พิชัย เอี่ยมสะอาด (2532, บทคัดย่อ) สุพรรณ สอนจันทร์ (2532, บทคัดย่อ) วริศรา ศรีสวัสดิ์, และคณะ (2535, บทคัดย่อ)

และกิตติมา แก้วปกป่อง (2537, บทคัดย่อ) ซึ่งได้รับทำการวิจัยเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร  
 ประถมศึกษากลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ พบว่า ปัญหาที่สำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียน  
 การสอน คือ นโยบายการจัดการศึกษาของโรงเรียน ส่วนมากจะเน้นผลสัมฤทธิ์ด้านพุทธิพิสัย  
 มากกว่าเจตคติ และทักษะพิสัย สื่อการเรียนการสอนไม่เหมาะสม มีสื่อน้อยไม่เพียงพอ  
 ครูไม่มีความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรและอาชีพในห้องเรียนที่นำมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน  
 ซึ่งปัญหาเหล่านี้ทำให้นักเรียนไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการของการประกอบอาชีพ ไม่มีข้อมูล  
 ในการตัดสินใจว่าในอนาคตจะเลือกประกอบอาชีพอะไร เมื่อจบการศึกษาแล้วจึงไม่สามารถ  
 นำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ก่อให้เกิดปัญหาการว่างงาน การติดยาเสพติดและการพนัน  
 ตามมา การจัดการศึกษาจึงไม่บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

ผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาและสำรวจบุคคลและผู้นำชุมชนในหมู่บ้านหอมศีล ตำบลหอมศีล  
 อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา เกี่ยวกับความคิดเห็นในการจัดการเรียนการสอนพบว่า  
 ส่วนใหญ่ต้องการให้สถานศึกษาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วม  
 ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนเกิดความรัก มีความภาคภูมิใจ  
 ในท้องถิ่น โดยนำไปประกอบอาชีพได้ และสามารถพึ่งตนเองได้ และจากการสอบถามครูผู้สอน  
 ทุกคนในโรงเรียน มีความคิดเห็นตรงกันว่าควรมีการพัฒนาหลักสูตรไปใช้เองเพื่อสอดคล้อง  
 และเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นของตน ผู้วิจัยจึงได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการปลูกบัวผัน  
 ทั้งนี้บัวผันเป็นไม้น้ำชนิดหนึ่ง ซึ่งมีมานานสืบทอดผูกพันกับชีวิตมนุษย์ เป็นบัวสายพันธุ์ไทย  
 มีเส้นใยยาวเหมาะสำหรับบ้านไทยๆ มีกลิ่นสวยงาม มีกลิ่นหอมทำให้บรรยากาศรอบๆ บริเวณ  
 ที่ปลูกบัวสดชื่น ประกอบกับบัวผันเป็นพืชที่ปลูกง่าย ไม่ยุ่งยาก เพียงแต่มีสถานที่ตั้งอ่างบัว  
 มีแสงแดดส่องถึง บัวผันขยายพันธุ์ได้เร็วและสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ดี  
 นอกจากนี้บัวผันยังให้ดอกดก ออกดอกตลอดทั้งปี ไม่เลื้อยเถาวัล การดูแลรักษาง่ายเพียงแค่  
 คอยเอาใจใส่เล็กน้อย แม้แต่อยู่แฟลตหรือคอนโดมิเนียมก็สามารถปลูกได้ ปัจจุบันบัวผัน  
 มีหลายสีมากมาย เช่น สีขาว ชมพู แดง เหลือง แสด ฟ้ามรกต ม่วงแดง ม่วงน้ำเงิน เป็นต้น  
 ทำให้มีผู้สนใจมากขึ้น นิยมปลูกไว้เป็นบัวประดับบริเวณบ้าน และสถานที่ต่าง ๆ มากมาย  
 (สุปราณี วนิชานนท์, 2540, หน้า 15)

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการปลูกบัวผัน  
 สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอน  
 กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ งานเลือก งานที่เตรียมไปสู่อาชีพ แผนงานเกษตร  
 ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

## วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการปลูกบัวผัน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

## ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ได้หลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการและสภาพของท้องถิ่น
2. เป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษา
3. เป็นแนวทางสำหรับนักเรียนในการนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการประกอบอาชีพในอนาคต
4. เป็นการรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
5. เป็นการอนุรักษ์บัวสายพันธุ์ไทยสืบต่อไป

## ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มสุขุมชลวิทย์ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 282 คน
2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดสุคันธศีลาราม (หอมศีลวิทยาคาร) สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 35 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling)
3. ระยะเวลาในการวิจัย ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2544 ใช้เวลาทั้งหมด 50 คาบ
4. ขอบเขตด้านเนื้อหา เนื้อหาที่นำมาพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นเนื้อหากลุ่มการทำงาน และพื้นฐานอาชีพ งานเลือก งานที่เตรียมไปสู่อาชีพ แผนงานเกษตร เรื่องการปลูกบัวผัน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

## กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรและการประเมินหลักสูตรเพื่อกำหนดเป็นกรอบ ดังนี้

### 1. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

1.1 การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งสามารถพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่น ได้ใน 4 ลักษณะคือ (กรมวิชาการ, 2539 ก, หน้า 1-2)

1.1.1 การปรับปรุงกรรมการเรียนการสอน

1.1.2 การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหา

1.1.3 การพัฒนาสื่อการเรียนการสอน

1.1.4 การจัดทำวิชา/รายวิชาเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่

1.2 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรของ (วิจัย วงษ์ใหญ่, 2533, หน้า 1-23)

ซึ่งประกอบด้วย

1.2.1 ระบบการร่างหลักสูตร

1.2.2 ระบบการใช้หลักสูตร

1.2.3 ระบบการประเมินหลักสูตร

1.2.4 การปรับปรุงแก้ไข

ผู้วิจัยได้นำหลักการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ และกระบวนการพัฒนาหลักสูตรของ วิจัย วงษ์ใหญ่ มาประยุกต์เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง การปลูกบัวผัน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยดำเนินการพัฒนาตามขั้นตอน ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน

2. การยกร่างหลักสูตร

3. การตรวจสอบคุณภาพเบื้องต้น

4. การทดลองใช้หลักสูตร

5. การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

## นิยามศัพท์เฉพาะ

1. หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง รายละเอียดเนื้อหาสาระ แผนการสอน สื่อการเรียน การสอน เอกสารความรู้ หนังสือเสริมประสบการณ์ที่จัดทำขึ้นเพื่อให้สอดคล้องเฉพาะท้องถิ่น ผู้วิจัยได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการปลูกบัวผัน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยอาศัยหลักสูตรแม่บทเป็นหลัก

2. บัวผัน หมายถึง ไม้บัววงศ์บัว (family nymphaeaceae) ชนิดหนึ่ง ซึ่งมีใบลอย เหนือน้ำ ขอบใบหยักถี่-ห่าง แลคม-มน ไม่มีระเบียน ดอกชูพ้นน้ำ บานกลางวัน อยู่ในสกุลอุบลชาติ (nymphaea)

3. ท้องถิ่น หมายถึง หมู่บ้านหอมศีล ตำบลหอมศีล อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

4. การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง กระบวนการพัฒนาหลักสูตร โดยวิธีการปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหา ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนดังนี้ การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน การยกร่างหลักสูตร การตรวจสอบคุณภาพเบื้องต้น การทดลองใช้หลักสูตร การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร